

lenyomata, azonban emlékeinket napló formájában is képesek vagyunk tárolni. Ábris számára mindkét módszer fontossá válik a regény egy pontján, ugyanis általuk értelmet nyer számára a múlt és a jelen, helyükre kerülnek az összekuszálódott családi kapcsolatok. Amit el tudunk mesélni, afelett egyúttal már kontrollt is szerzünk, tehát nem vagyunk többé tehetetlen, kiszolgáltatott elszenvedői az eseményeknek. Erre valók a narratívák. És persze – részben – erre valók a nagyszülők.

Egy jó narrativa, egy jó történet sosem ér véget. A szabadság hőseink életében azt is jelenti, hogy mindig van következő lépés. „Biztos veszélyes, de megéri” – gondolja filozofikusan Azúr, miközben belerohan a végtelen zöldbe. A ketrecen kívül minden olyan bonyolult. Nincsenek végleges megoldások, nincs abszolút hepiend, hanem választások, döntések sorozata van, amely döntések hatással vannak ránk és a környezetünkre. Vészits Andrea regényének legfőbb tanulsága mégis az, hogy érdemes vállalni a szabadsággal járó kockázatot, a döntésekkel járó felelősséget. „Lehet, hogy ő nem is tudja, milyen a szabadság, és nekem kellene neki megmutatni” – morfondírozik a kis patkány, aki ennek a gondolatnak a fonala mentén talál vissza ember barátjához. A mese ezzel körbeért, hiszen az igazán jó, időtálló gyerek- és ifjúsági irodalom ugyanezen elv alapján íródik. És így – akárcsak a szabadságban – a gyerekirodalomban is mindig megújuló lehetőségek vannak, amelyeknek kibonthatóknak kell lenniük egy ideális jövőben. (*Pagony, 2025*)

LÁSZLÓ ZSUZSA

A szabadság árnyalatai, avagy hány színű lehet egy regény?

Vészits Andrea: Ábris és az azúrkék patkány

A kortárs irodalmi folyamatokat szemlélve az látható, hogy a szembetűnő tematikai változások eddig kevésbé markáns olvasói kódok megjelenését vonják maguk után, a (gyerek)irodalom ezért mintegy vállalni kényszerül egy új típusú társadalom kitermelését. Innen nézve válik könnyen megragadhatóvá egy új műfaj egyre szélesebb térhódítása, hiszen a problémacentrikus, szocio tartalmú gyerekkönyvek mára egész sorozatokba szerveződve (olykor erőteljes marketingfogásként) dominálnak a külföldi és a magyar könyvpiacra egyaránt. Bár a Pagony kiadó *Abszolút* sorozata sokkal inkább korosztályra alapozva hirdeti köteteit, számos olyan példány akad a szériában, amely érzékenyítő irodalomként határozza meg magát. Ilyen például Vészits Andrea előző regénye, az *Agáta és a jegenyenyár*, ami nemcsak a betegségből fakadó másságot, de ökológiai kérdéseket is centralizál. Utóbbihoz kapcsolódik szorosabban az új kötet is, hiszen az *Ábris és az azúrkék patkány* ezúttal a növényvilág helyett a különféle állatfajok és az ember viszonyát artikulálja.

A mesei és valós elemeket arányosan vegyítő, végig a hihetőség határának innenső oldalán egyensúlyozó történet egy olyan kisfiú kalandjait követi nyomon, aki kezdetben még a macska képétől is allergiás lesz, később azonban találkozik egy félresikerült kísérletek következtében kék patkánnyal. Az Ábris és a rágcsáló között szövődő barátság koncentrikus körökben gyűrűzve egyre nagyobb hatósugárral rendelkezik, egy, a szülők és nagyszülők között húzódozó többéves konfliktust tesz kitapinthatóvá és feloldhatóvá. Az életszagú bonyodalommal teletűzdelt cselekményszál kissé belecsúszik a gyerekirodalmi szövegek egyik destruktív eljárásába, hiszen a gyermek főhőst teszi meg a felnőtt kapcsolatok rendezőjének: Ábris önkén-

lenül is magára veszi a békítő és a bűnbak szerepét, amikor ő kér bocsánatot a felnőttek helyett, s bár ez a narratíva téves következtetésekhez vezethet, mégis inkább szimptomászerűen mutat rá a 21. századi családok működés módjára és törésvonalaira. Ezekre a ferdeségekre és fonák jelenségekre erősít rá a felnőttek reprezentációja: a kötet egyrészről szépen bontja az age-izmushoz vezető sztereotípiákat a nagyszülők ábrázolásmódján keresztül, Duci ugyanis káromkodik, saját maga szerint is szeleburdi alak, nem fél semmitől, és kezeslábasban jár, ugyanakkor számos alkalommal infantilizálódnak Bőbével, vagy válnak komikumforrássá. „Nem felnőttek” például akkor, amikor Ábrisanak kell megígértetnie újonnan megismert nagyszüleivel, hogy „angyalian jók” lesznek, vagy amikor az elkóborolt Azúrt keresve a nagyapát állítják őrségbe azzal az instrukcióval, hogy ne a kamerájával lője le a patkányra veszélyes macskát. A kevert pozíciók mégis leginkább a regény tetőpontjának számító kórházi jelenetben csúcsosodnak ki, amikor Böbe pótcselekvésként kattintgat a fényképezőgépével, elfelejtve, hogy ebben a helyzetben neki kellene támaszként viselkednie. Ugyanennyire problematikus az apa karaktere is: a gyermeki világtapasztaláshoz közel áll az, ahogyan kezdetben valódi hősként látja őt Ábris, majd fokozatosan hullik vissza a realitás talajára, ahol már az apa a szülői szeretet álcáját használva leplezi saját féltelmeit és szorongásait. Ez a folyamat mégis természetes velejárója a felnövésnek. A beavatódás egy másik fontos lépcsőfoka a felnőtt-gyermek egységet megbontó titok megképződése, Azúr rejtegetése és az ő megmentésére irányuló mentőakció kivitelezése. A kötet egy izgalmas megoldásának bizonyul a két férfikép egymásnak ütköztetése, az apa és nagyapa karaktere komplementer ellenpólusokként képződnek meg a történetben, rajtuk keresztül válik nyilvánvalóvá, hogy az előbbi képviselte tudomány és a Bőbén (illetve Ábrison) keresztül tematizálódó művészet nem játszható ki a másik ellen, sokkal inkább együttes jelenlétük szükséges a fel- és megismeréshez. A harmadik szemként a múltba látás képességével rendelkező fényképek ezért ugyanolyan fontosak, mint a genetikai kutatások. Sőt, az általuk kimerevített időpillanatok vagy a Duci történeteinek keresztül megelevenedő, hajdanvolt öntörvényű és a limiteket feszegető kislány-anya legalább annyira bizonyítják az ugyanabba a családba tartozást, ahogyan a DNS teszi Azúr esetén, aki szintén keresi elődeivel a közös vagy éppen eltérő (nem ismerték a macska érintését) észlelési horizontot.

A regény egyik legnagyobb erőssége a gyermeki gondolkodásmód és érzésvilág hiteles kihangosítása, amely nagyban segíti a rezonálni képes fiatal olvasó bevonódását. A humoros jelenetek mellett – mint amikor a kisfiú konstatálja, hogy a kutyatartást nem lehet szárazon megúszni, vagy amikor a mesében olvasottakra alapozva és reflektálva cselekszik maga is – tökéletesen lett eltalálva Ábris szülei utáni vágya, az első elszakadás nehézségeinek bemutatása: „Ábris az autóig kísérte anyát és apát. Megint nagyon rossz volt, hogy elmennek. Ott ólálkodott körülötte az a sötét úr, ami azzal fenyegette, hogy elnyeli.” Az ilyen szépen átgondolt részek miatt sajnálatos annyira az, hogy a szerzőnőnek nem mindig sikerül társítani a megfelelő nyelvet a gyermeki mentalitáshoz: a rövid, sok esetben darabosnak ható (tő)mondatok ahelyett, hogy fokoznák a narráció ritmusát, csak nehézkesebbé, néhol egészen monotonná teszik azt. Érdemesebb lett volna ezt a megszólalásmódot csak Azúr szólamában használni, amely szintén egyedi és üde színfolt a magyar gyerekirodalomban: a patkány nem meseszereplőként, antropomorfizált nem-emberi szereplőként jelenik meg a történetben, hanem saját vonatkoztatási rendszerrel és perspektívával rendelkező karakterként konstituálódik. A dőlt betűs énelbeszélésben íródott részekről csak a legvégén derül ki, hogy Azúr naplójának részletei ezek, így a műfaji átkeretezés egy jól átgondolt és szépen kijátszott csattanó lesz, ami visszafelé is új értelmezési lehetőségeket, folytatási lehetőségeket nyit meg, annál is inkább, hiszen rengeteg felvetett, de elvarratlan szál marad a regény végén: az állatkísérletek kérdése jóformán csak felvillan katalizátorként, de aztán mégis kidolgozatlanul válik, ahogyan a véletlenszerűen (inkább csak a cselekményvezetés szempontjából releváns esetekben) felbukkanó állatalergia is. Nem kerülök önellentmondásba, ha azt állítom, Azúr naplójának mindkét lehetséges szerzője esetén marad némi kivetnivaló a szövegben: amennyiben Ábris a szerző, akkor

a kissé kolonializáló gyakorlat a patkányszereplő korábban dicsért autoritását, önmagábanvalóságát vonja vissza, ezért is hajlok arra, hogy a kisfiú inkább írnokeként van jelen a történet metaszintjén. Ebben az esetben az amúgy hol gyönyörűen játékba hozott, hol pedig zavaróan sok színnév használata válik paradoxonná, hiszen a patkányok nem tudnak disztingválni a legtöbb szín között, így Azúr szólamában izgalmasabb lett volna a szagokat mint a rágcsáló legfontosabb tájékozódási rendszerét kiaknázni. Mindezek ellenére is szép számmal találunk példát a nyelv több érzéket szinesztéziászerűen összekapcsoló plaszticitására, arra, ahogyan az önkifejezést is biztosító színeken keresztül a kisfiú számára érzékelhetővé és befogadhatóvá válik a világ: „Zavart csend támadt. Mintha a fehér püré nyomasztóan rátelepedett volna mindenre, mint valami vastag, tömött felhő.” A szabadságnak is színe van, kék meg rengetegzöld: „A láda tetejéről ki lehet látni a szép kékre, de nem lehet kimenni. Olyan, mintha nem lenne ott semmi, mégis van ott valami. Át lehet rajta látni, de nem lehet rajta átmenni”; „Na, ilyen a boldogság. Zöld a színe. Bársonyos szálakból álló, ringatózó rengeteg. Csupa illat”.

A szabadság regénybeli ábrázolásához a szerzőnő domináns térpoétikát társít: kezdetben a szűk, szorongató zárt terek dominálnak, a laboratórium, a ketrec, hátizsák, a tömbházlakás, ezek idővel egyre tágulnak, kerrté, erdővé, éggé, fűvé. Ez a kiterjedés abban is megnyilvánul, hogy Ábris a kinti helyszíneken kerül az olyan elemi tapasztalatok birtokába, mint a csillagnézés, a biciklizés vagy az erdei túra, amelyek segítenek neki a fejlődésben, illetve az önértést formáló Másikkal való kapcsolatteremtésben is. Míg a történet elején a kisfiúnak nincs sem nyelvi, sem vizuális eszköztára a környezetre (nem rajzol sem állatokat, sem növényeket, a nagyszülők házában levő háziállatokat pedig sokáig csak szörmókként, pamacsként vagy szörnyetegként említi), ezzel a kötet egy valóban 21. századi hiátusra, a gyermek és az élővilág közötti közvetlen kapcsolat nemléteére mutat rá érzékeny módon, ahogy a kisfiú fokozatosan állati nevek és szavajárások birtokába jut. A nagyszülőkkel való közös nyelv megtanulása révén Ábris tágabb szinteken is képes lesz a nem emberivel való viszony kialakítására, maga is tolmács lesz, aki Ducihoz hasonlóan hirdeti, hogy minden élőlény egyúttal érző lény is.

Az idegen nyelv tanulása Azúr szerint oda-vissza történő folyamat: „Mondjuk, ő is tanulhatja idegen nyelveket.” Ha nem is egy teljes szótár, de Vészits Andrea regénye mindenképpen jó kiindulási pont kezdő nyelvtanfolyamosoknak. Hogy a(z) (fiatal) olvasó anélkül, hogy az irodalom didaktikus eszközzé váljon, esztétikai élményeken keresztül barátkozhasson össze egy kék patkánnyal, felfedezve, hogy több a közös, mint azt első pillantásra gondolnánk. (*Pagony, 2025*)

PINTÉR ALMA

Néma-e egy silent book?

Szinvai Dániel: álmomban az eső

„Körülvettek engem a vizek lelkeimig, mély ár kerített be engem”

(Jón 2,6)

Különleges könyv jelent meg a Csimota Könyvkiadó jóvoltából 2025-ben. Szinvai Dániel második kötete is a *silent book* kategóriába tartozik – a szó szoros értelmében, mert amíg a berobbanó sikerű *Párhuzam* (HUBBY év gyerekkönyve 2025 – elsőkönyves kategória) még játszott, minimálisan ugyan, a szöveggel is, addig az *álmomban az eső* című kötete teljesen a vizualitásra bízta a befogadót.